# MOȘ CRĂCIUN

În partea de la vale a satului, curgea pârăul lui Berbec, și dincolo de pârău se înălța pieptiș dealul Morii. Dealului îi zicea așa pentru că pe apa lui Berbec, în susul satului, la poalele coastei, umbla o moară. Din vechi zile ridicată de un gospodar din neamul Berbeceștilor, fusese purtată cu vrednicie din generație în generație de feciorii mezini, după datină, ș-acum, în vremea copilăriei mele, umbla pe sama lui moș Gavrilaș Berbec. Istoria, plină de lucruri ciudate, a morii și a morarilor, pe vremea turcilor, a grecilor și a Zaverei, pe vremea rușilor și a nemților, o spuneau câteodată babele, la clacă de tors ori de desfăcut păpușoi, – eu însă nu-mi mai amintesc nimic. Știu numai c-o ascultam cu mare uimire și înfiorare.

Moara, pitită în rovina pârăului, așezată trainic pe tarași negri de stejar, parcă se ferea de vederea oamenilor, subt o șandrama largă cu streșinile mari ș-așa de joase încât mâțele puteau sări de la pământ pe acoperiș. Era durată din bârne și era așa de tare încât trecuseră peste ea, fără s-o clintească, toate puhoaiele și vifornițile anilor. Un val iute de apă venea din pârău pe un jghiab negru de scânduri, și roata cu speteze, izbită, tresărea din somn ca subt o lovitură de bici, și prindea să se învârtă zornic. Înlăuntru, pietrele porneau o huruială înăbușită, și teica bătea în tact regulat și monoton.

Pe moș Gavrilaș Berbec îl văzusem de câteva ori până-n anul de care povestesc, dar de departe, – căci noi copiii ne

sfiam de el. Îl văzusem la jghiab, în bătătură, îl zărisem pornind încovoiat în susul pârăului, la râmnicul unde se iezeau apele. Știu că avea un suman sur, o căciulă roșcată ș-o barbă mare.

Într-o iarnă, pe când eram bucher și mă bucuram de prima mea vacanță de Crăciun – simțind că încep a avea putere și drepturi pe lume, cerui cu plângeri și suspine o săniuță de la moș Irimia, omul nostru de ogradă. După ce bătrânul mi-a cioplit-o și mi-a încheiat-o dintr-un fag bun, luai pe frate-meu Matei, c-un an mai mic decât mine, ș-o pornirăm, cu cârdul de băieți ai satului, spre dealul morii.

Era o iarnă tare și bogată în zăpadă. Pârăul era înghețat și troienit. La rovina morii, se zărea numai un sul de fum izvorând și împrăștiindu-se spre cerul verziu. Din moară se vedea o pată neagră, ca un covru de sălbăticiune, numai după ce ne cățăram cu săniile sus, pe creasta dealului. În ziua cu soare și cu puțin ger, parcă anume dăruită de Dumnezeu copiilor, – noi, toți băieții satului, făceam o larmă nemaipomenită. Șirag ne ridicam pe costișă, încovoiați și trăgând săniile după noi; șirag ne dădeam drumul pe stecluș, chiuind și urlând.

Abia atunci învățam *cârmuirea* săniei, și Vasile a lui Pânzaru, cel mai meșter în treaba aceasta, mă dăscălea. Deși eram feciorul *boierului,* el îmi vorbea ca unui învățăcel.

– Măi Tudoriță, îmi zise el. Bagă de samă să nu te *hartoiești,* adică să nu vii pe-o coastă, c-apoi te duci de-a tăvălucul și-ți belești nasul. Îndreaptă sania la drum bun cu picioarele, lucrează din călcâie – ș-apoi să vezi cum merge: *ca trinu!*

Cum se și cuvenea, teoria lui o însoți și de practică.

El se așeză dinainte în săniuță și eu la spatele lui, ținându-l strâns pe după piept, cu amândouă mânile. Cu șiragul de săniuțe după noi, o pornirăm la vale într-o furtună de pulbere

de zăpadă. De simţirea de fericire a zborului în lumina zilei, pe omătul alb, în răceala aspră, îmi amintesc ş-acuma ca de una din cele mai rare clipe ale vieţii. Omătul clipea în mii de colori şi scântei; ochii mi se încălziseră şi obrajii mi se aprinseră; în tot trupul simţeam o furnicare aprigă. Săniuţa repezită mergea fulgerător, apoi deodată o simţii că saltă în sus. Mă trezii pe troianul ridicat la malul pârăului de băieţi, ca să taie iuţeala şi să oprească săniuţele.

Vasile a lui Pânzaru se zvârli în picioare, mă apucă de-o mână şi mă feri la o parte; alte sănii veneau la vale ca repezite dintr-un tun.

– Ei, îţi place? mă întrebă râzând, cu buza de sus încreţită deasupra gingiei.

– Tare-mi place! strigai eu înflăcărat.

– Atuncea mai hai o dată, măi Tudoriţă!

A doua oară săniuşul a fost cu peripeţii.

Sania din frunte s-a hartoit, s-a prăvălit; şi noi, şi ceilalţi care veneau pe urmă, ne-am încurcat, ne-am izbit, ne-am răsturnat. Dar totul s-a petrecut cu atâta repeziciune, încât n-am mai avut când mă înspăimânta. Vasile Pânzaru iar râdea şi mă întreba pe când mă ridica de jos:

– Ei, dar acu ţi-a plăcut?

– Mi-a plăcut ş-acuma! zisei eu scuturându-mă de omăt.

– Atuncea mai hai o dată!...

Când mi-a venit şi mie rândul să mă aşez la cârmă, cu frate-meu la spate, – Vasile Pânzaru şi-a bătut căciula de pământ ş-a strigat către băieţi:

– Staţi măi! Acu se cheamă că feciorul boierului dă *izamin* la sanie! Ia să vedem.

M-am aşezat; frate-meu m-a cuprins strâns; am pornit. Nu îndrăzneam a chiui; eram cu sufletul neliniştit, dar eram încordat şi cu luare-aminte. Sus, toţi copiii stăteau grămădiţi şi priveau. Am izbutit să îndrept săniuţa pe drum bun,

simţeam strânsoarea fratelui meu ca un cleşte tremurător; m-a cuprins o bucurie nebună când am săltat pe dâmbul de zăpadă şi zborul mi s-a oprit.

– Ai văzut? strigai eu cu mândrie către Matei.

Sus, pe deal, băieţii satului chiuiau.

– Brava, măi Tudoriţă! striga Vasile Pânzaru. Ţi-am pus *nota zece!*

Isprava aceasta m-a aşezat deodată în rândul celor mari. Eram aţâţat şi vesel. O putere necunoscută îmi intrase în trup. O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cârdul de copii.

Umblam într-un şirag pestriţ de haine largi, de ciubote şi opinci mari. Unii băieţi erau cu cojoacele, alţii cu mintene strânse pe trup cu frânghiuţe. Căciulile le cădeau până la nas. Dar cu toate straiele grele, opincile încărcate cu paie şi căciulile dintr-o oaie, toţi se mişcau cu hărnicie, nedoborâţi, neosteniţi. Departe, pe la podul de peste pârău şi pe şosea, treceau gospodari cu săniile; se opreau o clipă, priveau la prăvălirile noastre şi ascultau chiotele, apoi dădeau din cap, spuneau ceva unul către altul şi porneau mai departe...

Dar soarele începu să împurpureze asfinţitul şi ceaţa munţilor albaştri se făcu viorie. Băieţii se trăgeau unul câte unul spre sat. Încovoiaţi ca subt o povară, cu frânghiile săniuţelor pe după umăr, cu mânile în mânici, porneau domol, trudiţi, ca după o muncă grea. Gerul amurgului începu să scapere pe întinderi; în scăderile luminii, omătul căpăta o nuanţă albăstrie. O fată mare, îmbodolită până la nas, veni c-o nuia lungă până la poalele dealului şi luă de dinapoi pe Vasile Pânzaru, dascălul meu de săniuş:

– Da' bine, măi răule, toată ziulica ai să te dai de-a tăvălugul pe deal? Fă acasă mai repede, că te cheamă tătuca!

Era încă lumină; satul era la o bătaie de puşcă; mă hotărâi să mă mai cobor de câteva ori cu săniuţa din vârful dealului.

Eram neobosit, îmi părea rău că o zi așa de frumoasă se isprăvește așa de curând. Pânzaru și cu soră-sa dispăruseră în sat, pe la podul de lemn.

– Da' noi nu mergem acasă? îndrăzni să mă întrebe Matei.

– Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată.

– Mie mi-i frig la mână... scânci el.

– Ei, lasă; suflă și tu în degete, că te încălzești. Hai să ne mai dăm o dată...

Când Matei porni a plânge încet și când mă hotărâi în sfârșit să pun un capăt petrecerii mele, – băgai de samă că se lasă grabnic înserarea. O lucoare trandafirie mai zâmbea pe munți, dar pădurile erau sumbre, și-n râpa pârăului se furișa întunecimea. În sat se aprinseră câteva lumini. Pe cerul albastru, deasupra asfințitului, născu flacăra albă a luceafărului.

Deodată simți truda; picioarele mi se îngreuiară cumplit. Simții și frig ascuțit la mâni; degetele începură să-mi amorțească. Frate-meu plângea, cu pumnii la ochi. Eram singuri lângă râpa pârăului, venea noaptea; ce era de făcut? Nu înțeleg de ce mi-a venit deodată gândul să răzbat până la moară. Era mai aproape. Până la noi, în sat, la curte – drumul îmi apărea nesfârșit.

– Haidem la moară! zisei eu.

Matei se luă după mine. Aflasem un liman. Își conteni plânsul.

Pe zarea dealului, deodată se arătă o umbră fantastică. Părea un animal mare, cu coarne uriașe. Fără de nici un cuvânt ne cuprinserăm de mână și începurăm a fugi, cu sania după noi. Animalul se opri o clipă, apoi, și el spăriat, o luă la fugă pe coama dealului, pe lumina albăstrie a zăpezii.

– E iepure! zisei eu zâmbind lui Matei. S-a spăriat de noi!

Pe urme de sănii răzbăturăm până la moara troienită. Apa pârăului nu mai susura. Roata cu speteze era încleștată de sloiuri uriașe de gheață. Pe o ferestruică, răzbătea lumină.

Un cățel începu a lătra cu glas întărâtat dinlăuntru. Auzirăm voci. În ușa grea de stejar deodată se deschise un oblonaș, apăru un cap bărbos și fulgerară doi ochi.

– Care-i acolo, măi? strigă o voce răgușită.

Frate-meu plângea înfricoșat. Eu nu avui putere să răspund; parcă-mi înghețase glasul.

Dar moș Gavrilaș Berbec înțelese dintr-o privire cum stau lucrurile. Auzii huruind un drug, ușa cea mare scârțâi în bălămăli, și moșneagul, cu capul gol, cu un cojoc mare între umeri, ieși, făcu un pas spre noi, c-o vorbă bună ne cuprinse de mâni și ne trase cu el în moară. Acolo simții un miros tare și rece de fum.

– Babă! deschide ușa! strigă moș Gavrilaș.

O ușă scundă se deschise și lumina pătrunse în moara adormită și înghețată, plină de umbră și de colțuri tainice. Intrarăm în lumină și căldură, și o babă cu obraz zbârcit și cu ochii mititei ne cuprinse în brațe.

– Îs băieții boierului, zise morarul.

Baba ne pipăia mânile și obrajii și ne trăgea spre vatră, unde licărea o movilă de jar.

– Vai de mine și de mine, moșnege! mânile lor îs sloi! și obrăjeii li-s reci ca gheața... Da' cum de v-ați rătăcit așa pe-aicea?

– Apoi nu vezi, babă, răspunse moș Gavrilaș, că-s cu săniuța? S-au dat toată ziua pe deal, cu ceilalți *ghiavoli* din sat. Au rămas la urmă și i-a prins noaptea!... Acu ce faceți? Așa-i c-aveți să dormiți la moară?

Eu nu puteam răspunde; îmi erau fălcile încleștate.

– Așa-i c-aveți să vă înväliți cu saci plini de făină? urmă râzând morarul, și barba căruntă îi tremura. În loc să stați colo acasă, într-o zi ca asta mare, a Nașterii Domnului... hm! În loc să mâncați acasă numai mâncări cu zahar, – aveți să ospătați la noi friptură de porc dintr-un hârb de ceaun!... Vi-i foame?

– Mi-i foame! izbutii eu să vorbesc.

– Așa? Atunci grăbește, babă hăi, și mestecă mămăliguța.

– Da' de spăriet nu v-ați spăriet?

– Nu! răspunsei eu.

– Am văzut un iepure! scânci frate-meu.

– Săracii puișori! mormăi baba, plecată asupra hârbului în care sfârâia friptura.

Pe când ne dezghețam lângă soba caldă, pe când mâncam mămăliguță cu brânză și cu friptura aceea minunată de slănină și mușchi afumat care, în Moldova-de-Sus, se cheamă *tochitură,* – bătrânii se sfătuiau încet și vorbeau despre grija și despre zvonul de la curte, când s-a vedea că băieții nu mai vin acasă...

– Lasă, babă, că-i întorc eu la cuibul lor!

– D-apoi or putea ei merge, amorțiți și trudiți cum sunt?

– Mergem cu sania! răspunse morarul râzând și scuturându-și pletele.

După ce isprăvirăm de mâncat, bătrânii se întoarseră spre icoane și se închinară. Priviră apoi spre noi: ședeam și eu și frate-meu neclintiți, fără să mulțămim lui Dumnezeu. Morarul clătină din cap și făcu: hm! – și mă gândesc acum că trebuie să fi fost foarte amărât, cugetând cât suntem de păgâni...

– Hei, babă, grăi el; noi am avut nouă, și pe toți i-am crescut și i-am gospodărit; dar ei știau să facă cruce și nu uitau să mulțămească lui Dumnezeu de pâne și de sare!

– Ei lasă, moșnege, lasă! zise repede, blând și împăciuitor baba; îs niște copii cruzi. Ce știu ei!...

Moșneagul clătină iar, cu nemulțămire, din cap; apoi, împreună cu baba, începu să ne învălească în lăvicere de lână. Așa, ca pe niște săculețe, ne luară în brațe și ne purtară până în bătătură. Ne așezară în săniuță.

– Să vă țineți bine! zise moș Berbec.

Își trase cojocul pe mânici, își îndesă bine căciula în cap și strigă babei:

– Pune zăvorul, măi *fumeie!* Eu mă întorc îndată! Am să-ți aduc ș-oleacă de dulceață de la crâșmă!

Stam neclintit în săniuță. Moșneagul apucă de frânghiuță și porni! Noaptea era senină, și cerul plin de stele scânteia. Din sat veneau rare lătrături de câni. Se auzea în răstimpuri sunetul unei *dobe,* pe care un flăcăuaș o încerca ș-o pregătea pentru sara Anului-Nou. Era ger cumplit și pașii moșneagului scârțâiau pe cale.

Știu nedeslușit că a fost o larmă ș-o bucurie mare la curte când morarul a intrat în lumina ferestrelor cu povara lui, – icoana sosirii însă nu mi-a rămas întipărită în minte. Dar drumul, pe malul singuratic al pârăului, prin lumina albăstrie a câmpurilor, pe la podul cel negru și pe la poarta țarinei, unde sta neclintit un copac bătrân încărcat de promoroacă, – a rămas în mine ca o dâră de lumină. Moș Berbec, tăcut, cu căciula-i naltă, cu cojocu-i larg, cu cizmele-i grele și cu barba lui mare și căruntă, trăgea săniuța și eu îl asemuiam cu bătrânul fantastic și argintiu pe care-l văzusem zugrăvit în cele dintăi cărți de povești pe care cu greu, silabisind, le cetisem.

*Ți-aduci aminte..., 1923.*